

Samouczek: Budowa toposu odwróconego w powieści Olgi Tokarczuk *Prawiek i inne czasy*

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Samouczek](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Biblia Tysiąclecia. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, dostępny w internecie: <https://biblia.deon.pl/>.
- Źródło: Olga Tokarczuk, *Prawiek i inne czasy*, Warszawa 1996.

Samouczek: Budowa toposu odwróconego w powieści Olgi Tokarczuk *Prawiek i inne czasy*

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Prawiek i inne czasy uważa się za powieść przełomową w twórczości Olgi Tokarczuk. Polska noblistka stworzyła w niej złożony i fascynujący obraz losów polskiej prowincji. Tytułowa wieś Prawiek była przy tym metaforą świata, a doświadczenia jej mieszkańców miały ponadczasowy, uniwersalny sens. Biblijna opowieść o stworzeniu świata i motyw grzechu pierworodnego stały się dla autorki punktem wyjścia do zbudowania opowieści alternatywnej, niosącej ze sobą oryginalne, znaczące dla wymowy powieści przesłanie.

Twoje cele

- Wyjaśnisz znaczenie pojęcia *topos*.
- Porównasz opowieść z fragmentu powieści Olgi Tokarczuk *Prawiek i inne czasy* z biblijnym pierwowzorem.
- Przeanalizujesz sposób budowy toposu odwróconego.

O autorce

Olga Tokarczuk, autorka *Prawieku*, w 2017 r.

Olga Tokarczuk urodziła się 29 stycznia 1969 roku w Sulechowie. Studiowała psychologię na Uniwersytecie Warszawskim. Została uhonorowana Nagrodą Nobla w dziedzinie literatury za rok 2018 „za wyobraźnię narracyjną, która z encyklopedyczną pasją reprezentuje przekraczanie granic jako formę życia”. Zdobyła także The Man Booker International Prize 2018 za powieść *Bieguni*. W swoich utworach Tokarczuk porusza problemy natury filozoficznej oraz psychologicznej. [Reinterpretuje](#) mity i legendy, sięga po ludowe podania i [apokryfy](#), tworząc opowieści o wymowie uniwersalnej, odwracając zastane porządki, eksperymentując z kategorią czasu i przestrzeni. Fascynuje ją to, co tajemnicze, wymykające się ludzkiemu rozumowi. Pojawiają się w jej twórczości także teksty

z realistyczno-obyczajową dominantą, w których autorka skupia się na relacjach międzyludzkich, portretuje przede wszystkim Dolny Śląsk i jego mieszkańców. Do najważniejszych, tłumaczonych na wiele języków utworów pisarki, należy zaliczyć: *Podróż ludzi Księgi* (1993), *E.E.* (1995), *Prawiek i inne czasy* (1996), *Lalka i perła* (2000), *Anna In w grobowcach świata* (2006), *Bieguni* (2007), *Księgi Jakubowe* (2014), *Czuły narrator* (2020).

((Olga Tokarczuk

Prawiek i inne czasy

Bóg tworzył Czwarty Świat w zapamiętaniu, które niosło mu ulgę w boskim cierpieniu.

Kiedy stworzył człowieka, oprzytomniał – takie wrażenie ten na nim zrobił. Porzucił więc dalsze stwarzanie świata – bo czyż mogło być coś doskonalszego? – i teraz, w swoim boskim czasie, podziwiał własne dzieło. Im głębiej sięgał wzrok Boga w ludzkie wnętrze, tym gorętsza rozpalala się w Bogu miłość do człowieka.

Lecz człowiek okazał się niewdzięczny, zajął się uprawą ziemi, płodzeniem dzieci, i nie zwracał uwagi na Boga. Wtedy w boskim

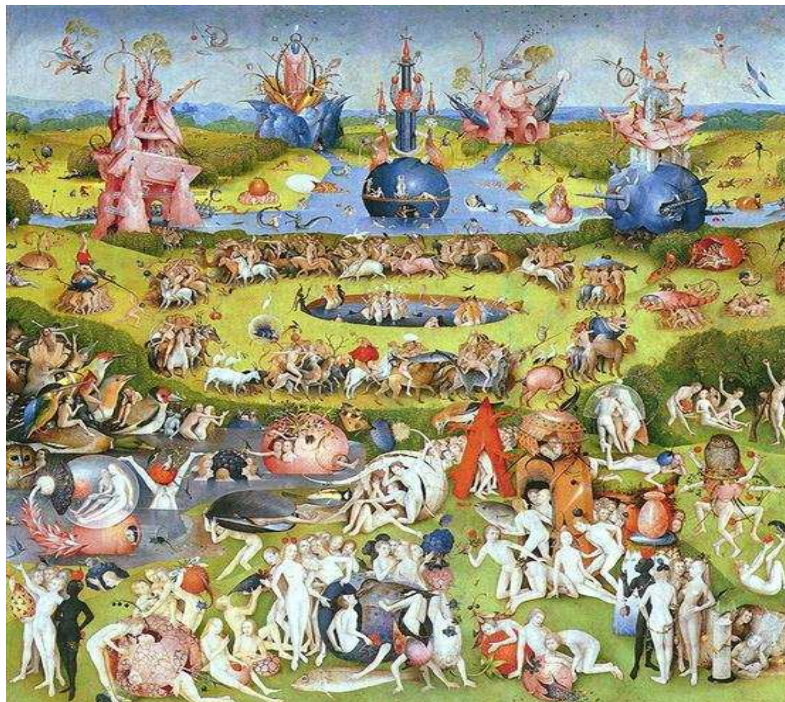
umyśle pojawił się smutek, z którego sączyła się ciemność.
Bóg zakochał się w człowieku bez wzajemności.
Boska miłość, jak każda inna, była uciążliwa. Człowiek zaś dojrzał i postanowił uwolnić się od natrętnego kochanka. „Pozwól mi odejść – powiedział.
– Daj mi poznać świat na mój własny sposób i zaopatrz mnie na drogę”.
„Nie poradzisz sobie beze mnie – rzekł Bóg człowiekowi. – Nie odchodź”.
„Daj spokój” – powiedział człowiek, a Bóg z żalem przychylił mu gałąź jabłoni.
Bóg został sam i tęsknił. Śniło mu się, że to on wygnał człowieka z raju, tak bardzo bolała go myśl, iż został porzucony.
„Wróć do mnie. Świat jest straszny i może cię zabić. Spójrz na trzęsienia ziemi, na wybuchy wulkanów, na pożary i potopy” – grzmiał z deszczowych chmur.
„Daj spokój, poradzę sobie” – odpowiedział mu człowiek i poszedł.

Źródło: Olga Tokarczuk, *Prawiek i inne czasy*, Warszawa 1996.

Mistrz Górnoreński, *Rajski ogród*, 1410

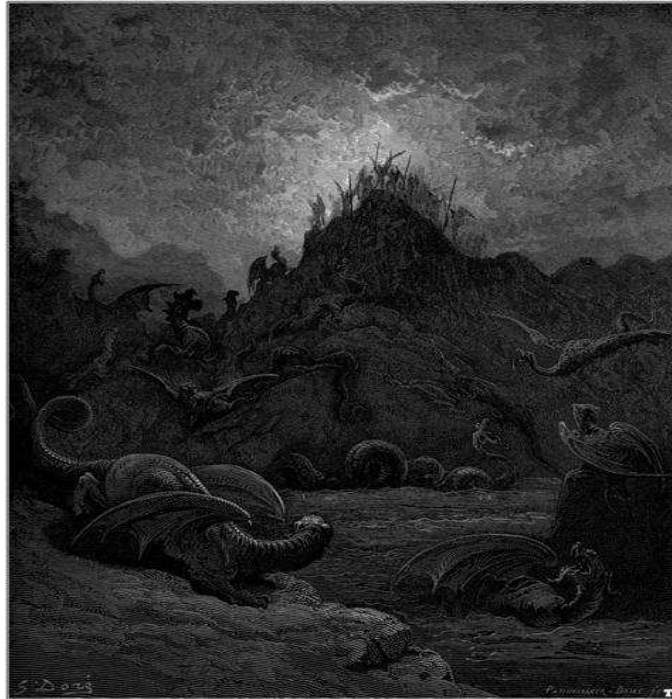
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Hieronim Bosch, *Ogród ziemskich rozkoszy*, ok. 1510 r.

Lukas Cranach, *Upadek ludzi*, XVI w.

Gustave Dore, *Raj utracony*, XIX w.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Marc Chagall, *Adam i Ewa wygnani z Raju*, 1961

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Słownik

apokryf

(gr. *apókryphos* – ukryty, podrobiony) – utwór wątpliwego autorstwa, nieautentyczny, falsyfikat; księgi biblijne, które nie zostały włączone do kanonu (spisu) ksiąg autentycznych przez kościół katolicki

archetyp

(gr. *archétypon* – pierwowzór) – pojęcie wprowadzone przez Carla Gustava Junga, czerpiącego z psychoanalizy Zygmunta Freuda, oznaczające obecny od zarania dziejów wzorzec zachowania, istniejący w nieświadomości zbiorowej, a odnoszący się do uniwersalnych zjawisk, np. cierpienia, śmierci, macierzyństwa, miłości

reinterpretacja

(łac. *interpretatio* – wyjaśnianie) – ponowna interpretacja czegoś

topos

(gr. *tópos* – miejsce) termin określający tzw. *loci communes*, czyli „miejsca wspólne” w kulturze – wciąż powracające motywy i tematy, wskazujące na ciągłość tradycji danej kultury, a przez swą powtarzalność ułatwiające odczytanie tekstu kultury. Do nauki wprowadził to pojęcie Arystoteles (w kontekście dialektyki), a do badań nad sztuką – niemiecki literaturoznawca Ernst Robert Curtius

Polecenie 1

Zapoznaj się z fragmentem Księgi Rodzaju. Wynotuj czasowniki, które świadczą o władczości i sprawczości Boga.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P18PAgOve>

1. 1 Na początku Bóg stworzył niebo i ziemię. 2 Ziemia zaś była bezładem i pustkowiem: ciemność była nad powierzchnią bezmiaru wód, a Duch Boży unosił się nad wodami. 3 Wtedy Bóg rzekł: «Niechaj się stanie światłość!» I stała się światłość. 4 Bóg widząc, że światłość jest dobra, oddzielił ją od ciemności. 5 I nazwał Bóg światłość dniem, a ciemność nazwał nocą. I tak upłynął wieczór i poranek – dzień pierwszy.

Pierwsze zdanie, czyli: „Na początku Bóg stworzył niebo i ziemię” nie oznacza, że te dwa elementy Wszechświata powstały jako pierwsze – przecież ziemia pojawia się dopiero w trzecim dniu. Wyrażenie „na początku” należy zatem rozumieć nie jako jedną chwilę, a jako proces, który przedstawiają kolejne wersety zawierające kosmogonię. W stwierdzeniu zawartym w drugim zdaniu, że ziemia była bezładem i pustkowiem, biblijny autor nie ma na myśli suchego lądu, lecz pierwotną, nieukształtowaną jeszcze pramaterię pozbawioną kształtu i formy.

6 A potem Bóg rzekł: «Niechaj powstanie sklepienie w środku wód i niechaj ono oddzieli jedne wody od drugich!» 7 Uczyniwszy to sklepienie, Bóg oddzielił wody pod sklepieniem od wód ponad sklepieniem; a gdy tak się stało, 8 Bóg nazwał to sklepienie niebem. I tak upłynął wieczór i poranek – dzień drugi.

Żydzi wyobrażali sobie kosmos jako swoistą budowlę o trzech kondygnacjach. Środkową była płaska ziemia, podparta kolumnami zanurzonymi w oceanie. Pod jego dnem znajdowała się otchłań zwana szeolem, do której trafiali zmarli. Na krańcach oceanu wznosiły się góry, a na ich szczytach wspierał się firmament, to znaczy sklepienie niebieskie, które jednocześnie było dnem górnego oceanu wypełnionego słodkimi wodami.

9 A potem Bóg rzekł: «Niechaj zbiorą się wody spod nieba w jedno miejsce i niech się ukaże powierzchnia sucha!» A gdy tak się stało, 10 Bóg nazwał tę suchą powierzchnię ziemią, a zbiorowisko wód nazwał morzem. Bóg widząc, że były dobre, 11 rzekł: «Niechaj ziemia wyda rośliny zielone: trawy dające nasiona, drzewa owocowe rodzące na ziemi według swego gatunku owoce, w których są nasiona». I stało się tak. 12 Ziemia wydała rośliny zielone: trawę dającą nasienie według swego gatunku i drzewa rodzące owoce, w których było nasienie według ich gatunków. A Bóg widział, że były dobre. 13 I tak upłynął wieczór i poranek – dzień trzeci.

Działanie Boga nie polega wyłącznie na oddzielaniu od siebie poszczególnych elementów Wszechświata. Słowo Boga powoduje też, że nieożywiona materia, czyli ziemia, daje początek bytom żywym (np. roślinom), a więc jest źródłem życia. Jednak nie dzieje się tak bez udziału Boga – ziemi nie można przypisywać boskiego charakteru (jak to czyni np. mitologia grecka).

14 A potem Bóg rzekł: «Niechaj powstaną ciała niebieskie, świecące na sklepieniu nieba, aby oddzielały dzień od nocy, aby wyznaczały pory roku, dni i lata; 15 aby były ciałami jaśniejącymi na sklepieniu nieba i aby świeciły nad ziemią». I stało się tak. 16 Bóg uczynił dwa duże ciała jaśniejące: większe, aby rządziło dniem, i mniejsze, aby rządziło nocą, oraz gwiazdy. 17 I umieścił je Bóg na sklepieniu nieba, aby świeciły nad ziemią; 18 aby rządziły dniem i nocą i oddzielały światłość od ciemności. A widział Bóg, że były dobre. 19 I tak upłynął wieczór i poranek – dzień czwarty.

Rzeczą charakterystyczną jest to, że biblijny autor nie nazywa ciał niebieskich powołanych do istnienia przez Boga. Oczywiście, ciało większe, które rządzi dniem, to słońce, a ciało mniejsze – to księżyc. Pomijanie nazw należy łączyć z bardzo starannym unikaniem wszystkiego, co mogłoby zakłócić monoteizm. W kulturach narodów, z którymi sąsiedowali Żydzi, ciałom niebieskim nie tylko nadawano ich nazwy własne, ale też oddawano cześć jako istotom boskim lub personifikacjom bóstw. W Biblii Bóg nie jest słońcem czy księżycem – On je stworzył z niczego, co w języku łacińskim określa się jako: *Creatio ex nihilo*.

20 Potem Bóg rzekł: «Niechaj się zaroją wody od roju istot żywych, a ptactwo niechaj lata nad ziemią, pod sklepieniem nieba!» 21 Tak stworzył Bóg wielkie potwory morskie i wszelkiego rodzaju pływające istoty żywe, którymi zaroily się wody, oraz wszelkie ptactwo skrzydlate różnego rodzaju. Bóg widząc, że były dobre, 22 pobłogosławił je tymi słowami: «Bądźcie płodne i mnożcie się, abyście zapełniały wody morskie, a ptactwo niechaj się rozmnaża na ziemi». 23 I tak upłynął wieczór i poranek – dzień piąty.

Po raz pierwszy w kosmogonii autor oznajmił, że Bóg pobłogosławił to, co stworzył, czyli istoty pływające i potwory morskie (Żydzi zaliczali do nich wieloryby, węże morskie i krokodyle) oraz ptactwo. Co odróżnia rośliny, które nie doczekały się błogosławieństwa, od zwierząt wodnych i powietrznych? Fakt, że nie dają potomstwa. W ten sposób Bóg – dawca życia – dowartościował istoty, które mają taką właściwość, że mogą przekazywać życie.

24 Potem Bóg rzekł: «Niechaj ziemia wyda istoty żywe różnego rodzaju: bydło, zwierzęta pełzające i dzikie zwierzęta według ich rodzajów!» I stało się tak. 25 Bóg uczynił różne rodzaje dzikich zwierząt, bydła i wszelkich zwierząt pełzających po ziemi. I widział Bóg, że były dobre. 26 A wreszcie rzekł Bóg: «Uczyńmy człowieka na Nasz obraz, podobnego Nam. Niech panuje nad rybami morskimi, nad ptactwem powietrznym, nad bydłem, nad ziemią i nad wszystkimi zwierzętami pełzającymi po ziemi!» 27 Stworzył więc Bóg człowieka na swój obraz, na obraz Boży go stworzył: stworzył mężczyznę i niewiastę. 28 Po czym Bóg im błogosławił, mówiąc do nich: «Bądźcie płodni i rozmnażajcie się, abyście zaludnili ziemię i uczynili ją sobie poddaną; abyście panowali nad rybami morskimi, nad ptactwem powietrznym i nad wszystkimi zwierzętami pełzającymi po ziemi». 29 I rzekł Bóg: «Oto wam daję wszelką roślinę przynoszącą ziarno po całej ziemi i wszelkie drzewo, którego owoc ma w sobie nasienie: dla was będą one pokarmem. 30 A dla wszelkiego zwierzęcia polnego i dla wszelkiego ptactwa w powietrzu, i dla wszystkiego, co się porusza po ziemi i ma w sobie pierwiastek życia, będzie pokarmem wszelka trawa zielona». I stało się tak. 31 A Bóg widział, że wszystko, co uczynił, było bardzo dobre. I tak upłynął wieczór i poranek – dzień szósty.

W języku hebrajskim słowo „człowiek” brzmi „adam”. W ten sposób podkreśla się, że jest on związany z ziemią, bo wyraz „adama” oznacza glebę. To człowieka łączy ze sferą materii. Równocześnie jednak został on stworzony na podobieństwo Boga, a to objawia się w panowaniu nad pozostałym stworzeniem oraz całą ziemią, a także w przekazywaniu życia. Wprawdzie słowo „adam” wskazywało na pojedynczą osobę, ale tutaj dotyczy to jednej pary: mężczyzny i kobiety.

2. 1 W ten sposób zostały ukończone niebo i ziemia oraz wszystkie jej zastępy [stworzeń]. 2 A gdy Bóg ukończył w dniu szóstym swe dzieło, nad którym pracował, odpoczął dnia siódmego po całym swym trudzie, jaki podjął. 3 Wtedy Bóg pobłogosławił ów siódmy dzień i uczynił go świętym; w tym bowiem dniu odpoczął po całej swej pracy, którą wykonał stwarzając. 4 Oto są dzieje początków po stworzeniu nieba i ziemi.

Bóg przez sześć dni nie pracował fizycznie – tworzył świat, posługując się mocą sprawczą wypowiedzianych słów. Jednak odpoczynek, o którym mówi twórca biblijny, miał odzwierciedlenie w prawie żydowskim. Nakazywało ono czcić Boga szczególnie w

siódmym dniu, czyli w szabat, co objawiało się między innymi w powstrzymywaniu się od wszelkiej pracy. W języku hebrajskim czasownik „szawat” oznaczał zaprzestanie, zaniechanie i odpoczynek równocześnie.

Polecenie 2

Wyjaśnij, w jaki sposób Bóg, stwarzając świat, wyróżnił człowieka spośród innych istot.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P18PAgOve>

Drugi opis stworzenia człowieka.

4 Gdy Pan Bóg uczynił ziemię i niebo, 5 nie było jeszcze żadnego krzewu polnego na ziemi, ani żadna trawa polna jeszcze nie wzeszła – bo Pan Bóg nie zsyłał deszczu na ziemię i nie było człowieka, który by uprawiał ziemię 6 i rów kopał w ziemi, aby w ten sposób nawadniać całą powierzchnię gleby – 7 wtedy to Pan Bóg ulepił człowieka z prochu ziemi i tchnął w jego nozdrza tchnienie życia, wskutek czego stał się człowiek istotą żywą.

Pierwotny stan szczęścia

8 A zasadziwszy ogród w Eden na wschodzie, Pan Bóg umieścił tam człowieka, którego ulepił. 9 Na rozkaz Pana Boga wyrosły z gleby wszelkie drzewa miłe z wyglądu i smaczny owoc rodzące oraz drzewo życia w środku tego ogrodu i drzewo poznania dobra i zła. 10 Z Edenu zaś wypływała rzeka, aby nawadniać ów ogród, i stamtąd się rozdzielała, dając początek czterem rzekom. 11 Nazwa pierwszej – Pizon; jest to ta, która okrąża cały kraj Chawila, gdzie się znajduje złoto. 12 A złoto owej krainy jest znakomite; tam jest także wonna żywica i kamień czerwony. 13 Nazwa drugiej rzeki – Gichon; okrąża ona cały kraj – Kusz. 14 Nazwa rzeki trzeciej – Chiddekel; płynie ona na wschód od Aszszuru. Rzeka czwarta – to Perat. 15 Pan Bóg wziął zatem człowieka i umieścił go w ogrodzie Eden, aby uprawiał go i doglądał. 16 A przy tym Pan Bóg dał człowiekowi taki rozkaz: «Z wszelkiego drzewa tego ogrodu możesz spożywać według upodobania; 17 ale z drzewa poznania dobra i zła nie wolno ci jeść, bo gdy z niego spożyjesz, niechybnie umrzesz». 18 Potem Pan Bóg rzekł: «Nie jest dobrze, żeby mężczyzna był sam, uczynię mu zatem odpowiednią dla niego pomoc». 19 Ulepiwszy z

gleby wszelkie zwierzęta lądowe i wszelkie ptaki powietrzne, Pan Bóg przyprowadził je do mężczyzny, aby przekonać się, jaką on da im nazwę. Każde jednak zwierzę, które określił mężczyzna, otrzymało nazwę „istota żywa”. 20 I tak mężczyzna dał nazwy wszelkiemu bydłu, ptakom powietrznym i wszelkiemu zwierzęciu polnemu, ale nie znalazła się pomoc odpowiednia dla mężczyzny. 21 Wtedy to Pan sprawił, że mężczyzna pogrążył się w głębokim śnie, i gdy spał wyjął jedno z jego żeber, a miejsce to zapełnił ciałem. 22 Po czym Pan Bóg z żebra, które wyjął z mężczyzny, zbudował niewiastę. A gdy ją przyprowadził do mężczyzny, 23 mężczyzna powiedział: «Ta dopiero jest kością z moich kości i ciałem z mego ciała! Ta będzie się zwała niewiastą, bo ta z mężczyzny została wzięta». 24 Dlatego to mężczyzna opuszcza ojca swego i matkę swoją i łączy się ze swą żoną tak ściśle, że stają się jednym ciałem. 25 Chociaż mężczyzna i jego żona byli nadzy, nie odczuwali wobec siebie wstydu.

Źródło: Biblia Tysiąclecia. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, dostępny w internecie: <https://biblia.deon.pl/>.

Polecenie 3

Scharakteryzuj relację między Bogiem a człowiekiem. Zwróć uwagę na rolę, jaką Bóg wyznaczył ludziom. Pamiętaj o tych ustaleniach w następnej sekcji e-materiału, podczas analizy toposu odwróconego.

Samouczek

Konstruowanie pracy na temat:

Opisz sposób budowy **toposu** odwróconego z fragmentu powieści Olgi Tokarczuk *Prawiek i inne czasy*, porównując go z historią opisaną w Księdze Rodzaju. Przeanalizuj opowieść o grzechu pierworodnym według koncepcji współczesnej pisarki.

Polecenie 1

Przeczytaj uważnie temat. Zaznacz czasowniki, które wskazują na to, jakie czynności musisz wykonać.

Polecenie 2

Wynotuj z tekstu Olgi Tokarczuk szczegóły, które różnią jej opis stworzenia świata od biblijnego opisu z Księgi Rodzaju. W celu wykonania zadania wykorzystaj zaproponowaną tabelę.

Księga Rodzaju

Prawiek i inne czasy

Samouczek

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DZBW3W8WA>

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe zawiera samouczek podpowiadający, jak napisać pracę na temat toposu grzechu pierwotnego.

Ćwiczenie 1

Zastanów się i wyjaśnij, jak w ujęciu Olgi Tokarczuk zmieniła się wymowa toposu grzechu pierwotnego.

Ćwiczenie 2

Czy twoim zdaniem wraz z odwróceniem toposu nastąpiła zamiana ról Boga i człowieka? Sformułuj dwa argumenty, przy użyciu których odniesiesz się do tego pomysłu interpretacyjnego.

Dla nauczyciela

Autor: Marta Kulikowska

Przedmiot: Język polski

Temat: Samouczek: Budowa toposu odwróconego w powieści Olgi Tokarczuk *Prawiek i inne czasy*

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Cele kształcenia – wymagania ogólne

II. Kształcenie językowe.

3. Funkcjonalne wykorzystywanie wiedzy o języku w odczytaniu sensów zawartych w strukturze głębokiej tekstów literackich i nieliterackich.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

11) rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;

13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;

- 14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;
- 15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;
- 16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

II. Kształcenie językowe.

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

- 1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły -bym, -byś, -by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń -ji, -ii, -i ; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przymków złożonych; pisowni nosówek (a, ę) oraz połączeń om, on, em, en ; pisowni skrótów i skrótowców;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;
- 4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;
- 6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;
2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;
6. wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi;

1) Biblia, w tym fragmenty Księgi Rodzaju, Księgi Hioba, Księgi Koheleta, Pieśni nad Pieśniami, Księgi Psalmów, Apokalipsy wg św. Jana;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

2) rozumie pojęcie tradycji literackiej i kulturowej, rozpoznaje elementy tradycji w utworach, rozumie ich rolę w budowaniu wartości uniwersalnych;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne (językiem ucznia):

- Wyjaśnisz znaczenie pojęcia *topos*.
- Porównasz opowieść z fragmentu powieści Olgi Tokarczuk *Prawiek i inne czasy* z biblijnym pierwowzorem.
- Przeanalizujesz sposób budowy toposu odwróconego.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja;
- z użyciem e-podręcznika.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi, by uczniowie zapoznali się blokiem tekstowym lekcji oraz zamieszczoną w nim galerią obrazów przedstawiających rajski ogród.

Faza wprowadzająca:

1. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: nauczyciel pyta uczniów o ich rozumienie i interpretację grzechu pierworodnego. Uczniowie wymieniają się swoimi refleksjami.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel odtwarza nagranie fragmentu Księgi Rodzaju (sekcja „Audiobook”). Następnie poleca, by uczniowie, pracując w parach, wykonali polecenie 1 i 2 z tej sekcji. Kilka osób prezentuje propozycje odpowiedzi.
2. Wybrana osoba lub nauczyciel odczytuje fragment powieści Olgi Tokarczuk *Prawiek i inne czasy* zamieszczony w bloku tekstowym lekcji. Prowadzący pyta o refleksje uczniów: czym różni się wersja wydarzeń przedstawiona przez Olę Tokarczuk od biblijnej? Wnioski zostają zapisane na tablicy w formie mapy myśli.
3. Uczniowie przechodzą do sekcji „Samouczek” i indywidualnie się z nią zapoznają. Następnie wykonują polecenia i ćwiczenia zamieszczone w sekcji. Po upływie ustalonego czasu nauczyciel prosi kilka osób o zaprezentowanie efektów pracy. Uczniowie mogą je przedyskutować, a nauczyciel skomentować.

Faza podsumowująca:

1. Na koniec zajęć nauczyciel prosi wybranych uczniów o rozwinięcie zdania: Na dzisiejszych zajęciach dowiedziałem się..., nauczyłem się...

Praca domowa:

1. Wyszukaj w internecie inne niż zaprezentowane na lekcji obrazy wykorzystujące motyw rajskiego ogrodu.

Materiały pomocnicze:

- Witold Bobiński, *Konteksty kulturowe w dydaktyce literatury*, w: *Polonista w szkole*, pod red. Anny Janus-Sitarz, Kraków 2004.
- Władysław Dynak, Aleksander Labuda, *Lekcje czytania. Eksplicacje literackie*, Warszawa 1991.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Audiobook” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.